

NAVRO'ZGULDOSHLAR OILASINING ASOSIY TURKUM VA TURLARI. TARQALISHI VA AXAMIYATI

Toxirova Farida Oybek qizi

Andijon davlat Pedagogika Instituti,

Tabiiy fanlar fakulteti, 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu tezisda Navro'zguldoshlar oilasining asosiy turkum va turlari, tarqalishi va axamiyati to'g'risida ma'lumotlar ketirilgan.

Annotation: This thesis provides information about the main categories and species, distribution and importance of the family Navruzguldos.

Аннотация: В данной диссертации представлена информация об основных категориях и видах, распространении и значении семейства Наврузгудос.

Kalit so'zlar: Primula, lysimachia, anagallis, hottonia, dodecatheon.

Keywords: primula, lysimachia, anagallis, hottonia, dodecatheon

Ключевые слова: primula, lysimachia, anagallis, hottonia, dodecatheon

Navrozguldoshlar (yoki Primulaceae) — o'simliklar oilasi bo'lib, unda 25 ta turkumi va 1000 ga yaqin tur mavjud. Bu oila dunyoning turli burchaklarida, xususan, mo'tadil iqlim va subtropik mintaqalarda tarqalgan. O'zbekistonda ham navrozguldoshlar o'simliklari mavjud.

Navrozguldoshlar oilasining asosiy turkumlari va turlari:

1. Primula (Navroza)

O'zgarmas navroza (Primula vulgaris) — ko'plab bog'lar va gulzorlar uchun mashhur. Yer yuzasida o'sadigan turli xil navrozguldoshlar (masalan, Primula denticulata) ko'plab go'zal gullarga ega. Primula (Navroza) — bu o'zining rang-barang va ko'zni quvontiruvchi gullari bilan mashhur bo'lgan o'simliklar oilasiga mansub tur. Navroza (Primula) asosan bahor va yoz oylarida gullab, o'zining go'zalligi bilan bahorning boshida tabiatni uyg'otadi. Primula o'simligi odatda kichik va o'rta o'lchamdagi gulzorlarda yoki bog'larda uchraydi. Ularning gullari juda rang-barang bo'lib, pushti, qizil, sariq, oq va ko'k ranglarida bo'lishi mumkin. Har bir gulning shakli turlicha bo'lib, ba'zilari odatiy "yulduz" shaklida, boshqalari esa chiroyli "uzum" shaklida bo'lishi mumkin. Shunday qilib, Primula (Navroza) o'zining estetik go'zalligi, ekologik talablari va tibbiy foydalari bilan ajralib turadigan o'simliklardan biridir. U ko'plab madaniyatlarda bahorning va yangi boshlanishlarning ramzi sifatida qadrlanadi.

2. Lysimachia (Gulbahor)

Lysimachia vulgaris (oddiy gulbahor) ko'pincha suvli joylarda uchraydi. Lysimachia (Gulbahor) — bu Primulaceae oilasiga mansub o'simliklar turidir. Gulbahor o'zining chiroyli va rang-barang gullari bilan mashhur bo'lib, asosan bahor va yoz oylarida gullab, o'ziga xos go'zallik yaratadi. Ularning turli turlari butun dunyo bo'ylab keng tarqalgan, ammo ularni asosan bog'lar va tabiatda uchratish mumkin. Gulbahor (Lysimachia) o'simliklari ko'pincha kichik va o'rta o'lchamdagi butalar yoki ko'kalamzorlarni tashkil etadi. Ularning gullari odatda sariq, oq, qizil yoki pushti rangda bo'lib, ranglar va shakllar jihatidan juda xilma-xil. Ular bir xil vaqtni ko'rsatgan holda, o'zining navbatdagi gullarini ochishga moyil. Gulbahorning eng keng tarqalgan turlari orasida Lysimachia vulgaris (oddiy gulbahor) va Lysimachia nummularia (pulshshakli gulbahor) mavjud. Lysimachia (Gulbahor) — nafaqat bog'lar uchun dekorativ o'simlik bo'lib, balki uning ekologik va tibbiy ahamiyati ham mavjud. Bu o'simliklarning rang-barang gullari va oson o'sish xususiyatlari ularni keng tarqalgan va sevimli bog' o'simliklaridan biriga aylantiradi.

3. Anagallis (Ko'zgulkash)

Anagallis arvensis (yovvoyi ko'zgulkash) - kichik o'lchamdagi, har xil rangdagi gullari bilan mashhur. Anagallis (Ko'zgulkash) — Primulaceae oilasiga mansub bo'lgan, kichik va rang-barang gullariga ega o'simliklar turidir. O'zining go'zal, ko'zga tashlanadigan gullari bilan tanilgan, Anagallis ko'pincha dekorativ o'simlik sifatida bog'lar va gulzorlar uchun ekiladi. Ko'zgulkash (Anagallis) turining eng mashhur turlaridan biri Anagallis arvensis, ya'ni "dalada ko'zgulkash" bo'lib, bu o'simlikni ko'pincha yovvoyi tarzda ham uchratish mumkin. Ko'zgulkash o'simligi asosan o'rta va janubi-sharqiy Yevropada, shuningdek, boshqa mintaqalarda o'sadi. Ko'zgulkash o'zining o'ziga xos gullash uslubi va go'zalligi bilan mashhur bo'lib, bog'larda va tabiatda alohida o'rin egallaydi. Bu o'simliklar o'zining qulay o'sish sharoitlari va jozibali ko'rinishi bilan bahorda va yozda ko'plab bog'larni bezatadi.

4. Hottonia (Issiq suvlarda o'suvchi navrozguldoshlar)

Hottonia palustris — suvlarda o'sadigan navrozguldosh, o'zining go'zal gulchambarli qizil gullari bilan ajralib turadi. Hottonia — Primulaceae oilasiga mansub bo'lgan, suvda o'suvchi o'simlik turidir. U asosan Hottonia palustris nomi bilan tanilgan va o'zining ajoyib ko'kalamzor gullari va suvda o'sish xususiyatlari bilan ajralib turadi. Hottonia ko'pincha botqoqlik hududlarida, daryo bo'ylarida va boshqa nam joylarda uchraydi. Hottonia — o'ziga xos o'simlik bo'lib, nafaqat go'zalligi, balki suv ekosistemasini qo'llab-quvvatlashdagi ahamiyati bilan ham ajralib turadi.

5. Dodecatheon (Ikki rangli navrozguldosh)

Dodecatheon meadia — o'ziga xos rangdagi gullari bilan tanilgan o'simlik. Dodecatheon — Primulaceae oilasiga mansub bo'lgan, chiroyli va rang-barang gullari bilan tanilgan o'simlik turidir. Ularning ko'plab turlari, asosan Shimoliy Amerika, Asiya va Yevropaning ba'zi qismlarida o'sadi. O'simlik ko'pincha "qizil poyafzal" yoki "o'rgimchak guli" nomlari bilan ham tanilgan, chunki uning gullari o'ziga xos shakli bilan ajralib turadi. Dodecatheon — o'zining go'zalligi, rang-barang gullari va o'sish xususiyatlari bilan bahorda ajralib turadigan o'simliklardan biridir. U bog'larni bezatish uchun mukammal variant hisoblanadi.

Tarqalishi: Navrozguldoshlar o'simliklari asosan Osiyo, Yevropa va Amerikada tarqalgan. Ular asosan mo'tadil va subtropik iqlimlarda o'sadi. Ba'zi navlari yovvoyi holatda o'ssa-da, ko'plab turlari o'zining chiroyli gullari va bezak sifatleri uchun bog'larda va gulzorlarda keng tarqalgan.

Ahamiyati: Estetik ahamiyati: Navrozguldoshlar o'zining chiroyli va rang-barang gullari bilan bog'lar va parklarni bezashda muhim o'rin tutadi.

Tibbiy ahamiyati: Ba'zi navrozguldoshlar tibbiy xususiyatlarga ega, masalan, Primula turkumidagi o'simliklar xalq tabobatida ishlatiladi.

Ekologik ahamiyati: Ular o'simliklarni polenlashda yordam beruvchi hasharotlar uchun muhim oziq-ovqat manbaidir. Shuningdek, navrozguldoshlar o'simliklari tuproqni mustahkamlashda va tabiiy ekosistemalarda oziq-ovqat zanjirini ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi.

Primulaceae oilasi o'zining estetik go'zalligi, ko'plab turli turlari va ekologik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Bu o'simliklar, ko'pincha bog'lar va tabiatda, rang-barang gullari va keng tarqalgan ekosistemalari bilan muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, ular tibbiy foydalarga ega bo'lishi mumkin, ammo ba'zi turlari ehtiyotkorlik bilan ishlatilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. C. M. Мыстафаев BOTANIKA Toshkent "O'zbekiston" 2002
2. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Navro%CA%BBzguldoshlar>
3. <https://www.britannica.com/plant/Primulaceae>
4. O'ktam Paratov Botanika (morfologiya, anatomiya, sistematika) "TA'LIM NASHRIYOTI" TOSHKENT-2010